

Unge vej til arbejdslivet

Siden Tidsskrift for Arbejdsliv sidst – i 2006 – havde unge som tema, er vældig meget forandret. I løbet af de syv år, som er gået, er vilkårene for unge på uddannelses- og arbejdsmarkedet skiftet fra en situation, hvor de fleste unge havde mange attraktive muligheder, til en situation, hvor alt for mange unge ikke har mulighed for at gøre eller blive det, de gerne vil. Den aktuelle økonomiske krise har blandt andet ramt de unge i form af stigende ungdomsarbejdsløshed. Ungdomsarbejdsløsheden i Danmark er høj, knapt 12 %. Danmark er dog sluppet forholdsvis nådigt i forhold til de øvrige EU-lande. Således er det ud af 27 EU-lande kun Tyskland, Østrig og Holland, der har en lavere arbejdsløshed blandt unge. I Sverige, som vi jo ofte sammenligner os med, er ungdomsarbejdsløsheden næsten dobbelt så høj, hvilket dog ikke er noget i sammenligning med situationen i Spanien, Grækenland og Kroatien, hvor den er over 50 % (Eurostat 2013).

Sporene fra 1980'ernes rekordstore ungdomsarbejdsløshed skræmmer, og blandt politikere tales der om risikoen for at tabe endnu en ungdomsgeneration 'på gulvet'.

Samtidig lykkes det trods alt mange unge at få et arbejde – med eller uden forudgående uddannelse. Men meget tyder på, at de har en anden tilgang til arbejdet og arbejdslivet end deres ældre kolleger og tidligere tiders unge. F.eks. er organisationsprocenten meget lavere blandt unge end blandt ældre på arbejdsmarkedet, til trods for, at unge ofte er ansat under problematiske forhold,

som i sig selv kunne kalde på en stærk organiseringsgrad. Denne problemstilling og de mange sager, der inden for de senere år har været om misbrug af unges arbejdskraft, er afsæt for temanummerets debatsektion.

Krisen påvirker ikke kun unges muligheder på arbejdsmarkedet. Unge, som er startet på en erhvervsuddannelse, rammes af den økonomiske krisetilstand i erhvervslivet, som betyder, at manglen på praktikpladser er omfattende. De forringede jobmuligheder for unge uddannede betyder, at søgningen til mange af de videregående uddannelser er støt stigende. I år slog optagelsen på de videregående uddannelser alle hidtidige rekorder, idet der var 9 % flere optagne end i 2012, som også var et rekordår. Den øgede søgning har ført til højere adgangskvotienter og langt flere afslag til unge, der søger ind på en uddannelse. Derfor rammer krisen også de unge, der ønsker en tænkepause efter at have afsluttet gymnasiet, idet deres studentereksamensgenemsnit risikerer at være devalueret i løbet af et år eller to. På Uddannelsesministeriets hjemmeside udtaler ministeren, Morten Østergaard, sin tilfredshed med de unges store søgning mod uddannelserne, idet han understreger, at det falder helt i tråd med målsætningen om, at den nuværende generation skal være den bedst uddannede nogen sinde. Han glæder sig desuden over, at flere unge vælger videregående uddannelser, der er rettet mod beskæftigelse i private virksomheder. Da det er disse jobs, der skal sætte gang i væksten igen.

De unge ser således ud til i høj grad at have tilpasset deres vej mod arbejdslivet til de ændrede konjunkturer. De er blevet mere målrettede, og antallet af sabbatår er blevet skåret ned, godt hjulpet af jobmangel og ungeydelse og af mediernes og omgivelsernes pres på de unge for at komme i gang med en uddannelse.

Der er dog stor forskel på forskellige ungdomsgruppers vej ind i arbejdslivet. I den ene ende finder vi de ambitiøse unge, der har store ambitioner og bruger meget tid på arbejdet, og i den anden ende de unge uden en erhvervsuddannelse, der risikerer at blive ofre for en udvikling med stadig færre ufaglærte job. Udsigterne for de unge, der følger dagsordenen om hurtigt at gennemføre en faglært eller videregående uddannelse, er dog heller ikke lyse. Således viser en analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE 2013), at hver femte ung, der færdiggjorde en uddannelse i slutningen af 2012, gik direkte ud i mindst 20 ugers ledighed. Det nye er, at også faglærte og unge med en professionsbachelor rammes hårdt af ringe jobmuligheder. Blandt disse grupper går mellem 15 % og 20 % ud i ledighed, hvor tallet før krisen lå omkring 3 %.

Set fra unge menneskers perspektiv kan vejen til arbejdslivet derfor forekomme paradoksal. Når det gælder uddannelse, er mangfoldigheden stor, og det markedsorienterede uddannelsessystem gør, at uddannelsesinstitutionerne kæmper om de unge. Men når det gælder livet efter uddannelsen, møder mange unge det vilkår, at uddannelse ikke af sig selv åbner døren til det arbejdsmarked, som de til stadighed hører, at de skal skynde sig at blive klar til. Dette nummers artikler handler blandt andet om, hvordan de unge selv oplever deres vej mod arbejdslivet, og hvordan statslige politikker direkte og indirekte søger at påvirke de unges valg og adfærd. Det gælder både ressourcestærke unge, som kæmper for en

plads øverst i uddannelses- og jobhierarkiet, og unge, der har svært ved overhovedet at finde en plads i uddannelsessystemet og dermed risikerer at falde igennem på morgendagens arbejdsmarked.

Temanummerets første artikel, skrevet af *Ida Juul*, anlægger et historisk perspektiv på de forståelser af unge og deres vej mod arbejdslivet, som har været udgangspunktet for den (velfærds-) statslige regulering af unges overgang fra skoleliv til arbejdsliv. Juul lader sit tidsperspektiv strække helt tilbage til mellemkrigstiden og frem til nutiden. Artiklens analyse viser blandt andet, at der er sket et markant politisk skift i opfattelsen af unges vej mod arbejdslivet. I efterkrigstiden så man uddannelse som en rettighed, som det var velfærdsstatens opgave at stille til rådighed for unge mennesker. I nutiden ses unge som en ressource, som konkurrencestaten har til rådighed, og som derfor har pligt til at uddanne sig.

I den anden artikel introducerer ungdomsforskerne *Anne Görlich & Noemi Katznelson* et nyt begreb: 'uddannelsestillid'. Med udgangspunkt i et forskningsprojekt om forandrings- og læreprocesser for udsatte unge i Skive viser de, hvordan et individuelt fokus i indsatsen giver bedst mening, hvis det kombineres med et bredere fokus på den uddannelse og det uddannelsesmiljø, som de unge er en del af. Artiklen starter med en teoretisk diskussion af begreberne 'selv' og 'tillid'. Derefter bruger forfatterne deres empiriske resultater til at vise, at det ikke er nok, at de unge føler selvtilid, hvis de ikke samtidig har tillid til skolen, lærerne og kammeraterne. Denne pointe suppleres med en lang række eksempler på, hvordan selvtilid og uddannelsestillid spiller sammen i relationelle processer og gensidigt styrker hinanden. Ud fra denne vinkel bidrager forfatterne til et fokusskift, hvor de unges problemer i uddannelsessystemet ikke kun opfattes som deres eget an-

svar, men også som en opgave, som uddannelsesinstitutionerne skal hjælpe dem med at løfte ved at reflektere over, hvordan de kan skabe mere tillidsskabende rammer for de unges uddannelse og udvikling.

Mette Lykke Nielsen & Johnny Dyreborg sætter i den tredje artikel fokus på historien om den forebyggende indsats for unges arbejdsmiljø. Fra Fabriksløven af 1873 og frem har lovgivningen søgt at begrænse unges risiko for arbejdsulykker ved at stille krav til de arbejdsvilkår, de har arbejdet under. Forfatterne afviser den dominerende opfattelse af, at de unges arbejdsulykker primært er forårsaget af deres manglende erfaring og risikoadfærd. I stedet peger Nielsen og Dyreborg på betydningen af de unges arbejdsforhold og arbejdsfunktioner. Desuden peger artiklen på den store heterogenitet blandt unge arbejdstagere. Der er forskel på de unges positioner og perspektiver i arbejdslivet. Forfatterne udvider derfor kategorien 'unge' til en kategoriseringsmodel med fem forskellige typer unge med hver deres særlige forhold til lønarbejdet. Håbet er, at denne differentiering kan tjene som inspiration for politikerne og de arbejdsmiljøprofessionelles fremtidige forebyggende indsats for at reducere unges arbejdsskader.

I den fjerde artikel, som ligger uden for temaet, argumenterer *Tage Søndergård, Hans Jørgen Limborg & Flemming Pedersen* for, at de sidste 50 års arbejdsmiljøforskning i alt for høj grad har fokuseret på jobbet og for lidt på virksomheden og dens sociale kapital. Forfatterne argumenterer for deres pointe med udgangspunkt i en række undersøgelser af folkeskolelæreres arbejdsmiljø. Disse undersøgelser når frem til de paradoksale konklusioner, at lærerjobbet ifølge nogle undersøgelser er stærkt psykisk nedslidende, mens andre undersøgelser viser, at lærerjobbet er et af de sundeste i Danmark. Forfatterne løser dette paradoks ved at påvise, at de afgørende faktorer for

det psykiske arbejdsmiljø afhænger af den enkelte skoles sociale kapital. Artiklens datamateriale viser nemlig, at der er store variationer mellem skolerne selv inden for samme kommuner, hvad angår psykisk arbejdsmiljø. Forskellene syntes i høj grad at være knyttet til graden af social kapital på den enkelte skole.

Som en del af temanummeret er det lykkedes at få en debatartikel fra to af de journalister på Politiken, der for et par år siden havde stor succes med at sætte fokus på unges dårlige arbejdsforhold. *Katrine Jo Andersen & Jens Anton Tingstrøm Klinken* fortæller, hvordan historien om Agnes Cupcakes førte til en strøm af henvendelser fra unge, der følte sig dårligt behandlet på deres arbejdsplads. Vi hører bl.a. historierne fra Abercrombie & Fitch, The Bagel Company og Claus Meyers bageri og får indblik i, hvordan det siden er gået med arbejdsforholdene i disse firmaer. Journalisterne slutter med et håb om, at deres artikelserie har haft en præventiv effekt, så andre arbejdsgivere har følt sig presset til at forbedre forholdene for deres ansatte, ligesom flere unge måske er blevet motiveret til at sige fra, når de bliver dårligt behandlet, og eventuelt også har indset fordelene ved at være medlem af en fagforening.

Temanummeret afsluttes med en kronik, hvori faglig sekretær i HK, *Anja Camilla Ravn*, diskuterer, hvordan krisen opleves af de unge, som trods den høje ungdomsarbejdsløshed har haft held til at skaffe sig et midlertidigt job i servicesektoren. Ravn kronik falder i tråd med debatartiklen. Med en række grelle eksempler på gratisarbejde, ubetalt overarbejde, tvungen ferie uden løn, sexchikane og anden chikane, punkterer hun myten om de forkælede unge. Hun påpeger, at problemet snarere er, at de unge er parate til at acceptere alt for meget, uden at de siger op eller henvender sig til deres fagforening. Ravn argumenterer for, at vi

alle har et ansvar. Forældre har ansvar for at oplyse om rettigheder og pligter på arbejdsmarkedet og om værdien af et fagforeningsmedlemskab. Fagforeningerne har ansvar for at øge og synliggøre deres indsats i forhold til de mange unge løstansatte på arbejdsmarkedet. Endelig har vi som forbrugere et ansvar for, at de varer, vi køber, er produceret under ordentlige arbejdsforhold.

Temareaktionen håber, at disse artikler vil nuancere forståelsen af sammenhænge mellem unge, uddannelse og arbejdsliv og virke tankevækkende for vores læsere – på tværs af aldre.

God læselyst

Vibeke Kold, Jo Krøjer & Ida Juul

REFERENCER

AE (2013): <http://ae.dk/analyser/hver-5-nyuddannet-er-ramt-af-ledighed-i-maanedsvis>

Eurostat (2013): http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-01072013-BP/

EN/3-01072013-BP-EN.PDF

Uddannelsesministeriet (2013): <http://fivu.dk/aktuelt/pressemeddelelser/2013/rekordmange-unge-optaget-pa-videregaende-uddannelser>